

Т. Л. Грибова

асп., слідча

науковий керівник: к.ю.н., доц. К. Ю. Кармазіна

АКТИ РЕАГУВАННЯ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ В РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРЕВЕНТИВНОГО МЕХАНІЗМУ

Досліджувана тема є актуальною тому, що порушення основоположних прав людини є неприпустимим явищем для цивілізованого світу. Особливим ризиком для існування конституційних прав людини на життя, здоров'я, особисту недоторканість та деяких інших є протиправні дії співробітників поліції, прокуратури, суду та інших правоохоронних інституцій. Для попередження та боротьби з подібними випадками в Україні діє національний превентивний механізм, що функціонує при інституті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Омбудсмен, Уповноважений).

Перевірка дотримання конституційних прав людини в місцях несвободи переважно здійснюється через механізм моніторингових візитів. За результатами моніторингових візитів з метою поновлення вищевказаних прав Омбудсмен приймає акти реагування та скеровує їх з відповідними рекомендаціями до центральних органів виконавчої влади, у підпорядкуванні яких перебувають суб'єкти-порушники прав людини. Якщо порушення, виявлені під час моніторингового візиту, мають ознаки злочину, то такі акти Омбудсмен скеровує до органів прокуратури та до Державного бюро розслідувань (далі – ДБР). Останні, в свою чергу, зобов'язуються після отримання даного акту Омбудсмена прийняти рішення по даному факту, внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) та негайно розпочати досудове розслідування.

Актами реагування Омбудсмена щодо порушень положень Конституції України, законів України, міжнародних договорів України стосовно прав і свобод людини і громадянина є конституційне подання та подання Уповноваженого до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових і службових осіб [1, ст. 15].

Застосування фізичного насильства, а також психологічний тиск у вигляді погроз та залякування утримуваних осіб з метою отримання інформації або навпаки – задля приховування тих чи інших порушень прав

людини та норм законодавства персоналом таких місць несвободи є поширеним явищем, яке зафіксовано під час моніторингових візитів національного превентивного механізму. Так, подібний випадок було виявлено під час моніторингового візиту до Фастівського відділення поліції Васильківського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Київській області [2].

Слід звернути увагу, що після кожного моніторингового візиту до місць несвободи, монітори на протязі тижня складають детальний звіт з описом всіх порушень, що були виявлені під час візиту, а також надають певні рекомендації щодо можливого усунення даних порушень та відновлення прав людей, які утримуються у місцях несвободи. Даний звіт та рекомендації направляються до офісу Уповноваженого, де і складаються акти реагування Уповноваженого.

В діяльності слідчих ДБР та його територіальних управлінь існує тенденція відмови у внесенні відомостей до ЄРДР за фактом виявлених кримінальних правопорушень під час моніторингових візитів національного превентивного механізму. Частина актів реагування Уповноваженого та представників Уповноваженого щодо випадків порушення прав людини працівниками правоохоронних органів перенаправляється територіальними органами ДБР безпосередньо до органів, працівниками яких допущено такі порушення. За наслідками такого розгляду до Уповноваженого надходили відповіді про відсутність обставин, які можуть свідчити про вчинення працівниками правоохоронних органів кримінальних правопорушень [2].

У подальшому Уповноважений ВРУ з прав людини звертається до суду з заявою про реагування на бездіяльність слідчих ДБР, а суд виносить ухвалу про зобов'язання слідчих ДБР внести відповідні відомості до ЄРДР.

Для вирішення цієї проблеми потрібно на законодавчому рівні чітко зафіксувати санкції за невиконання актів та рекомендацій Уповноваженого, а також окреслити терміни розгляду даних актів. Законодавчо має бути закріплено і юридичну відповідальність за ігнорування актів Уповноваженого, що у подальшому зможе привести до зниження кількості фактів катування у місцях несвободи. Адже людина, яка пережила катування, одержує серйозні психологічні травми, які часто переходять у нервові розлади, депресію та безсоння. В деяких випадках людина одержує і фізичні травми, які потребують тривалого лікування та реабілітації. У процесі катування людина починає відчувати ненависть до свого тіла, тому що катування приносять людині певні муки. Потерпілі від катування поступово втрачають відчуття реальності.

Незважаючи на щорічне виявлення та фіксацію фактів жорстокого поводження з особами, що перебувають в місцях несвободи, прояви

катування та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання з боку персоналу місць несвободи тривають і дотепер.

Також існує негативна тенденція, що тільки по двох з восьми подань Уповноваженого про виявлення катування, жорстокого або такого, що принижують гідність, поводження або покарання, Генеральна прокуратура України та ДБР порушують кримінальні провадження. У більшості випадків Генеральна прокуратура України та ДБР відмовляє в порушенні кримінальних проваджень за фактом катувань з мотивів відсутності складу злочину. Якщо ж кримінальне провадження і порушується, то кваліфікується за ознаками ст. 365 Кримінального кодексу України – перевищення влади або службових повноважень [3, ст. 365], а не катування, з метою приховування та викривлення статистики подібних випадків.

Список використаної літератури

1. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр#Text> (дата звернення: 31.10.2020).
2. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Про стан додержання та захисту прав і свобод людини та громадянина України» URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/27319-si-u-politsiii-mista-fastovana-kiiivschini-viyavleniporushennya-prav-gr/> (дата звернення: 31.10.2020).
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 31.10.2020).